

ชุมชนบางบัว

ชื่อตรง จิตอาสา เพื่อชุมชนมั่นคง

ภาพของชุมชนบางบัว ที่เคยทำนากำไรยังชีพแบบพอเพียง ผูกพันแน่นแฟ้น ฉันทามิตร เมื่อ 70-80 ปีก่อน ค่อยๆ เลือนหายไป กับการขยายและเติบโตของกรุงเทพฯ มีการเวนคืนที่รอบชุมชนเพื่อตัดถนน สร้างอาคารหน่วยงาน พื้นที่ในชุมชนมีขนาดเล็กลง และทยอยร่นไปอยู่ริมคลองบางบัว หลังกองการภาพ กรมทหารสื่อสาร

พร้อมกับที่มีแรงงานย้ายถิ่นเข้ามาเช่าช่วงอยู่อาศัยกันมากขึ้น ผู้คนต่างคนต่างอยู่ บ้านเรือนหนาแน่น บางส่วนปลูกสร้างรुकูล้างลงไปในลำคลอง กีดขวางทางน้ำ น้ำในคลองเน่าเสีย จึงมีกระแสข่าวมาตลอดว่าทางราชการจะทำการรื้อย้ายชุมชนด้วยมองว่าเป็น “ผู้บุกรุก” ที่ดินของกรมธนารักษ์ และสร้างความเสื่อมโทรมให้กับคลองบางบัว

“คนกับคลองต้องอยู่คู่กัน”

ร้อยเอกประสาท แสงประดับ หนึ่งในแกนนำชุมชน เล่าว่า “ครอบครัวแม่ยายผมเกิดที่นี่ ผมเองมาอยู่ที่นี่ได้ 20 กว่าปี ตั้งแต่แรกที่ผมเข้ามาที่ชุมชนบางบัว เห็นเด็กตมกวาว เด็กตีกัน เวลานั้นขึ้น คนในชุมชนก็กระวนกระวายเกรงน้ำจะท่วมบ้าน ต้องย้าย

ข้าวของขึ้นสูง โดนไล่ที่ ชาวบ้านอยู่แบบหวาดกลัว ไม่มีความมั่นคง เห็นแล้วผมก็เห็นใจ และคิดว่าถ้าเราไม่ลุกกรรมตัวกันขึ้นมา รุน่ลูกหลานก็ต้องมาเจอสภาพแบบนี้อีก”

แทนการอยู่ด้วยความหวาดผวาต่อการถูกขับไล่ จึงเกิดแนวคิดที่จะพัฒนาชุมชน เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าชุมชนสามารถอยู่ได้โดยสิ่งแวดล้อมที่ดีด้วย

เดิมที่บ้านในชุมชนบางบัวแต่ละหลังไม่มีบ้านเลขที่ ต้องอาศัยต่อฟุ้งมิเตอร์ไฟฟ้า น้ำประปาในราคาแพง เมื่อทาง กทม. มีนโยบายให้ทำผังชุมชน จัดแจ้ง และจัดตั้งชุมชน เพื่อออกเลขที่บ้านชั่วคราว ให้ไปขอมิเตอร์น้ำประปา ไฟฟ้า จึงเกิดการรวมตัวและเกิดแกนนำชุมชนตามธรรมชาติขึ้น ในนาม “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย

ชุมชนบางบัว” เลือกลงคณะกรรมการออมทรัพย์ เพื่อนำไป ดำเนินการให้คนที่อยู่ในชุมชน ออมทรัพย์เดือนละ 100 บาท/ครอบครัว จนสามารถติดตั้งไฟฟ้า ประปาได้

ต่อมากลุ่มออมทรัพย์นี้ ได้ทำหน้าที่ ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในการจัดการที่ดิน แก้ไขปัญหาและพัฒนาที่อยู่อาศัยของคน ในชุมชนให้เกิดความมั่นคง ควบคู่ไปกับการ พัฒนาสิ่งแวดล้อม

ชุมชนบางบัวและชุมชนแนวคลอง บางบัวทั้ง 12 ชุมชน รวมตัวกันจัดตั้งเป็น “เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว” มีองค์กรเอกชน DANCED และมูลนิธิชุมชนไท ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือ เพื่อฟื้นฟู สิ่งแวดล้อมและน้ำในคลองบางบัวให้มีสภาพ ที่ดีขึ้น โดยเก็บขยะขึ้นจากคลอง ทอดผ้าป่า ขยะ บำบัดน้ำเสียในครัวเรือนก่อนทิ้งลง ลำคลอง ทำน้ำหมักชีวภาพ ปลูกผักบุงเพื่อ ดักขยะในลำคลอง

นอกจากนี้ ยังเชื่อมโยงการดำเนินงาน เข้ากับเครือข่ายขบวนองค์กรชุมชนระดับเขต บางเขน จำนวน 16 ชุมชน ขับเคลื่อนการ จัดการสิ่งแวดล้อมในระดับเมืองร่วมกัน

บ้านมั่นคง ชุมชนบางบัว

โครงการบ้านมั่นคง เป็นนโยบายของ รัฐบาลในช่วงปี 2546 เพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัย ของคนจนเมืองและผู้ด้อยโอกาสในสังคม ไทย ให้มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงแข็งแรง ถูกต้อง ตามกฎหมาย โดยการสนับสนุนของสถาบัน พัฒนาการองค์กรชุมชน (พอช.)

โครงการบ้านมั่นคง ชุมชนบางบัว เริ่มจากจัดเวทีประชาคมสร้างความเข้าใจ โครงการ เลือกตั้งคณะกรรมการ และกำหนด

ระเบียบข้อบังคับของ “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่ อยู่อาศัยชุมชนบางบัว” เพื่อจัดการให้สมาชิก เข้าถึงแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำในการก่อสร้าง บ้านและสาธารณูปโภคพื้นฐาน สำรวจข้อมูล ชุมชน กำหนดคุณสมบัติและจัดสรรสิทธิ อยู่อาศัย

ขั้นตอนนี้ทำให้พบว่า ชุมชนบางบัวมี พื้นที่ใหญ่พอสำหรับจัดสรรที่ดินให้กับทุกคน รวมถึงมีพื้นที่สาธารณะได้อย่างเหมาะสม จึงเลือกการจัดการที่ดินด้วยการรื้อสร้าง ใหม่บนที่ดินเดิม จัดทำผังชุมชนใหม่ และ ออกแบบบ้านตามความต้องการของคนใน ชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากคณะ สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ทำให้เกิด “การยกคนขึ้นบก” มีการ เสียสละแบ่งปันที่ดินของตนให้กับผู้ที่มีบ้าน รุกล้ำแนวคลอง เพื่อให้ทุกคนได้อาศัยอยู่ ในชุมชนร่วมกัน จากนั้นได้ประชุมยืนยันสิทธิ เพื่อเลือกแปลงที่ดินในผังชุมชนใหม่ตามความ สมัครงใจ ขณะเดียวกันทางชุมชนได้เจรจา ขอเช่าที่ดินจากกรมธนารักษ์ โดยได้รับการ สนับสนุนจากสำนักงานเขตบางเขนในการ ประสานงาน ได้เป็นผลสำเร็จ

ในการถอดแบบบ้าน และหาวัสดุ ก่อสร้าง คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ สมาชิก และช่างชุมชน ได้ร่วมกันสำรวจ เปรียบเทียบ ราคาวัสดุก่อสร้าง และสืบหาร้านค้าที่

จำหน่ายสินค้าในราคาถูก เพื่อจัดทำราคา กลางของกลุ่มฯ แจงให้สมาชิกทราบโดย ทัวกัน โดยสมาชิกสามารถซื้อวัสดุเองหรือ ซื้อผ่านตัวแทนกลุ่มออมทรัพย์ แต่ต้องไม่ เกินราคากลางที่กลุ่มจัดทำขึ้น ทั้งนี้คณะ กรรมการกลุ่มออมทรัพย์เป็นผู้รับผิดชอบ ส่งจ่ายเงินให้ตามระเบียบของกลุ่ม

ในขั้นตอนของการรื้อย้ายและก่อสร้าง นับเป็นความเสียสละ และความเป็นผู้นำที่ ถือประโยชน์ของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อบ้าน ที่รื้อย้ายหลังแรกในชุมชนบางบัวคือบ้าน ของเครือข่ายผู้นำชุมชนที่ขนาดใหญ่และมี กิจการห้องเช่าจำนวนมาก นับเป็นจุด เริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงที่สร้างความมั่นใจ ให้กับสมาชิกชุมชน ทำให้โครงการบ้านมั่นคง ดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งได้รับการ สนับสนุนรถขยะขนย้ายวัสดุก่อสร้าง จากสำนักงานเขตบางเขน การวางระบบ ระบายน้ำจากสำนักงานระบายน้ำ การติดตั้ง ไฟฟ้าและประปาทั้งหมดในชุมชน จากการ ไฟฟ้าและการประปา

ปัจจุบัน ชุมชนบางบัวได้ดำเนินการ ก่อสร้างบ้านเสร็จสมบูรณ์ทุกหลังคาเรือน และมีระบบสาธารณสุขปลอดภัยขั้นพื้นฐาน ของชุมชนอย่างครบถ้วน ด้วยการ บริหาร จัดการของกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่สร้างความ เชื่อมั่นให้คนในชุมชนเข้าร่วมโครงการได้ครบ ทุกหลังคาเรือน และเริ่มดำเนินการก่อสร้าง

จนเสร็จสิ้นตามแผนโครงการได้ภายในระยะ เพียงไม่กี่ปี ถือเป็นตัวแบบความสำเร็จใน “การพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัด ด้วย การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและจัดการ ตนเองของชุมชน” ที่มีความโดดเด่นและได้ รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจากหน่วยงาน ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เห็นได้ จากการได้รับเชิญจากสถาบันสมิธโซเนียน (Smithsonian Institution) ให้ชุมชน บางบัว (หลังกองการภาพ) เข้าร่วมจัดแสดง นิทรรศการด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัยของ ชุมชนแออัด ในงานวันที่อยู่อาศัยโลก ณ กรุงวอชิงตัน ดีซี ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2550 ตลอดจนหน่วยงาน สถาบัน วิชาการ และเครือข่ายชุมชน ที่มีความสนใจ เกี่ยวกับการพัฒนาที่อยู่อาศัย มาศึกษาดูงาน อย่างต่อเนื่อง จนเกิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ใน ชุมชนบางบัวมาจนถึงในปัจจุบัน

แต่กว่าจะมาถึงวันนี้ รอ.ประภาส เล่าว่า “แกนนำบางคนถูกเด็กขายยามาไล่พัน ที่บ้านเพราะตัดช่องทางทำมาหากิน โดน ทำร้าย รถโดนขูดขีด โจมตีว่าคณะกรรมการ ออมทรัพย์เอาเงินไปใช้จนหมด จึงแก้ปัญหา ด้วยการปรับโครงสร้าง ใช้กระบวนการ กลุ่มย่อย ขยายแนวร่วม เกาะติดลูกบ้านเป็น กลุ่มย่อยๆ การออกแบบผัง การจัดกิจกรรม ก็จะใช้กลุ่มย่อย สร้างความรู้สึกร่วมเป็น เจ้าของโครงการ แทนที่จะเป็นเพียงคณะ กรรมการ 10 กว่าคน”

แม้จะไม่มีค่าตอบแทนเป็นตัวเงิน แต่ เมื่อถามถึงสิ่งที่คณะกรรมการได้รับจาก การทุ่มเททำด้วยจิตอาสา และความซื่อตรง รอ.ประภาส ตอบทันทีว่า “ผมภูมิใจที่ได้เห็น เด็กชวนครุมาบ้าน ไม่คิดเหมือนกันว่าจะมี

วันนี้ได้ เมื่อก่อนเด็กๆ ในชุมชนไม่ยกพาเพื่อน หรือให้ครูมาเยี่ยมบ้าน เพราะว่าเขาอายุแต่เดี๋ยวนี้เขาภูมิใจ ไม่มีใครกล้าเรียกเราว่าพวกสลัมแล้ว เรามีศักดิ์ศรี ที่สำคัญการมีภาระหนี้จากการก่อสร้างบ้านก็ทำให้คนในชุมชนกระตือรือร้น หนี้นอกระบบอื่นๆ ก็ลดลง”

ปัจจุบัน เมื่อการก่อสร้างบ้านดำเนินการเสร็จสิ้น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัยชุมชนบางบัวจึงเปลี่ยนบทบาทไปเป็นแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ (4%ต่อปี โดย 1%ของดอกเบี้ยจำนวนนี้จะนำไปสมทบในกองทุนสวัสดิการชุมชนบางบัว) สำหรับผู้ที่ยังคงรักษาสถานภาพสมาชิกด้วยการออมเดือนละ 100 บาท/ครอบครัว เช่นเดิม

ส่วนด้านที่อยู่อาศัยทางชุมชนได้จัดตั้งสหกรณ์เคหสถานเพื่อที่อยู่อาศัยคลองบางบัว ให้สมาชิกได้ถือหุ้นร่วมกัน 50 บาท/หุ้น และสมทบค่าเช่าที่ดินเดือนละ 50 บาท/หลังคาเรือน ทำหน้าที่ดูแลในเรื่องสินเชื่อที่กู้มาสร้างบ้าน และค่าเช่าที่ดินเป็นหลัก

กองทุนสวัสดิการชุมชนบางบัว

อีกหนึ่งความเอื้ออาทรที่คนในชุมชนบางบัวมีให้แก่กัน คือ กองทุนสวัสดิการชุมชนบางบัว โดยสมาชิกในชุมชนออมคนละ 30 บาท/เดือน บวกกับเงินสมทบ 1% จากดอกเบี้ยเงินกู้กลุ่มออมทรัพย์ฯ เพื่อเป็น

สวัสดิการตั้งแต่แรกเกิดจนเสียชีวิต ไม่ว่าจะแต่งงาน บวช คลอดบุตร เจ็บป่วย/นอนโรงพยาบาล หรือตกงาน ตลอดจนร่วมเป็นเจ้าของภาพในการฉาปนกิจศพ แม้จำนวนเงินจะไม่มากนัก แต่สามารถช่วยบรรเทาในเบื้องต้น และเป็นการช่วยเหลือกันภายในชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการ

ที่สำคัญ การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ฯ และกลุ่มสวัสดิการชุมชน ได้ก่อให้เกิดวินัยการออมแก่สมาชิก ผ่านการทำบัญชีครัวเรือน และฝึกความรับผิดชอบในการผ่อนชำระสินเชื่อในการสร้างบ้าน มีการจ้างงานกับผู้รับเหมาก่อสร้างและช่างในชุมชน ซึ่งพัฒนาเป็นกลุ่ม Home Service Center รับก่อสร้าง ปรับปรุง ซ่อมแซม ทั้งในและนอกชุมชน บริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการและกลุ่มสมาชิก

วันนี้แม้ชุมชนบางบัวจะพ้นจากคำว่า “ผู้บุกรุก” สู่ “ผู้บุกเบิก” แล้ว แต่ชุมชนยังคงไม่หยุดที่จะพัฒนา “เป้าหมายที่มากกว่าที่อยู่อาศัยที่มั่นคง และสวัสดิการทางสังคม คือ การพัฒนาคนที่จะลุกขึ้นมาพัฒนาชุมชน ตอนนี้พยายามประสานหน่วยงานภาคีเข้ามา เช่น สกว.(สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย) มาทำวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวชุมชนหรือให้คนในชุมชนไปเรียนรู้ภายนอก เช่น พาผู้สูงอายุไปไหว้พระ พาเยาวชนไปปลูกป่า อยากให้คนในชุมชนเปิดรับและไปเรียนรู้จากภายนอก เพื่อนำมาพัฒนาอาชีพและสภาพแวดล้อมในชุมชน ขณะเดียวกันคนในชุมชนมีความสามัคคี เอื้ออาทรต่อกัน อยู่ดีมีสุข ทำให้ชุมชนและสังคมดีขึ้น ผมตั้งใจว่าต้องสำเร็จสักวัน” รอ.ประภาส กล่าวอย่างมุ่งมั่น